

УДК 336.2

Губарева І. О.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач сектору енергетичної безпеки та енергозбереження
Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАНУ, Київ, Україна;
e-mail: gubarievairyna@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-9002-5564*

Хаустова В. Є.

*доктор економічних наук, професор,
в. о. заступника директора з наукової роботи
Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАНУ, Київ, Україна;
e-mail: v.khaust@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-5895-9287*

Козирєва О. В.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту та публічного адміністрування
Національного фармацевтичного університету, Київ, Україна;
e-mail: yakakos74@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-2014-4584*

Колодяжна Т. В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Харківського національного університету будівництва та архітектури, Україна;
e-mail: Kolodyazhna.t@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-1921-5744*

Шуть О. Ю.

*кандидат фармацевтичних наук,
викладач кафедри менеджменту та публічного адміністрування
Національного фармацевтичного університету, Харків, Україна;
e-mail: ksu.okey@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-1194-7078*

ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ: БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ І ТРЕНДОВИЙ АНАЛІЗ

Анотація. Метою статті є визначення контекстуальних і часових закономірностей розвитку представлення в науковій літературі досліджень у сфері податків і податкових пільг із використанням бібліометричного і трендового аналізу. У результаті проведеного дослідження поглиблено теоретичні засади ідентифікації основних змістовних детермінант оподаткування на основі застосування інструментарію бібліометричного (за допомогою VOSviewer v.1.6.10) і трендового (з використанням GoogleTrends) аналізу. Трендовий аналіз засвідчив зростання кількості публікацій, присвячених податкам і податковим пільгам, у 2008—2020 рр., а інтерес до цієї проблематики серед користувачів мережі «Інтернет» посилювався під час криз у 2008—2009 рр. і 2020—2021 рр. За результатом бібліометричного аналізу, 1 334 наукові публікації, проіндексовані наукометричною базою даних Scopus, і 815 — WebofScience, за періоди 1971—2021 рр., обґрунтовано, що дедалі популярним стає аналіз впливу податків на розвиток окремих секторів економіки, забезпечення екологічної безпеки, подолання нерівності тощо. Зокрема, було виявлено сім кластерів наукових досліджень, присвячених питанням оподаткування (перший сфокусований: на оподаткуванні в системі бухгалтерського обліку та менеджменту, протидії уникненню від сплати податків, удосконаленні державної податкової політики, стимулюванні до сплати податків; другий — на виявленні взаємозв'язку між податками і рівнем корупції у країні, впливу податків на інвестиційний та інноваційний потенціал, реформуванні податкової політики; третій — на оцінці впливу податків на окремі сектори економіки: екологія, сільське господарство, медицина, енергетика, а також споживання та здоров'я людини; четвертий — податки як інструмент розвитку малого бізнесу, впровадження податкових пільг, шляхи подолання нерівності, вдосконалення діяльності податкової поліції, тінізація економіки; п'ятий — декомпозиція видів податків: податок на прибуток, податок на нерухомість, податок на землю, визначення шляхів реформування

податкової системи; шостий — податкові системи країн світу в умовах пандемії COVID-19; сьомий — моделювання впливу податків на економічні процеси в країні, державне регулювання податкової системи).

Ключові слова: оподаткування, податки, податкова пільга, бібліометричний аналіз, трендовий аналіз, наукометричні бази даних, наукові публікації, наукові дослідження.

Формул: 0; рис.: 4; табл.: 4; бібл.: 32.

Hubarieva I.

*Doctor of Economics, Professor,
Head of the Energy Security and Energy Saving Sector,
Research Center for Industrial Problems of Development of NASU, Kyiv, Ukraine;
e-mail: gubarievairyana@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-9002-5564*

Khaustova V.

*Doctor of Economics, Professor,
Acting Deputy Director for Research,
Research Center for Industrial Problems of Development of NASU, Kyiv, Ukraine;
e-mail: v.khaust@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-5895-9287*

Kozyrieva O.

*Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Management and Public Administration,
National University of Pharmacy, Kyiv, Ukraine;
e-mail: yakakos74@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-2014-4584*

Kolodyazhna T.

*Ph. D. in Economics,
Associate Professor of the Department of Finance and Credit,
Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture, Ukraine;
e-mail: Kolodyazhna.t@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-1921-5744*

Shut O.

*Candidate of Pharmaceutical Sciences,
Lecturer of the Department of Management and Public Administration
of the National University of Pharmacy, Kyiv, Ukraine;
e-mail: ksu.okey@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-1194-7078*

TAX BENEFITS: BIBLIOMETRIC AND TREND ANALYSIS

Abstract. The aim of the article is to determine the contextual and temporal patterns of development of the presentation in the scientific literature of research in the field of taxes and tax benefits using bibliometric and trend analysis. As a result of the research, the theoretical principles of identification of the main content determinants of taxation based on the use of bibliometric tools (using VOSviewer v.1.6.10) and trend (using GoogleTrends) analysis are deepened. Trend analysis showed an increase in the number of publications on taxes and tax benefits in 2008—2020, and interest in this issue among Internet users increased during the crises in 2008—2009 and 2020—2021. According to the bibliometric analysis of 1334 scientific publications indexed by the scientometric data base Scopus, and 815 — WebofScience, for the periods 1971 — 2021, it is substantiated that the analysis of the impact of taxes on the development of certain sectors of the economy, environmental security, overcoming in equality, etc. Is becoming increasingly popular. In particular, 7 clusters of research on taxation were identified (the first focused on: taxation in the accounting and management system, combating tax evasion, improving public tax policy, incentives to pay taxes; the second — on identifying the relationship between taxes and the level of corruption in the country, the impact of taxes on investment and innovation potential, tax policy reform, the third — to assess the impact of taxes on certain sectors of the economy: environment, agriculture, medicine, energy, and human consumption and health; fourth — taxes as a tool for small business development, the introduction of tax benefits, ways to overcome inequality, improve the activities

of the tax police, the shadowing of the economy; fifth — the decomposition of types of taxes: income tax, reale state tax, land tax, identifying ways to reform the tax system; sixth — the tax systems of the world in the pandemic COVID-19; seventh — modeling the impact of taxes on economic processes in the country, state regulation of the tax system).

Keywords: taxation, taxes, tax benefit, bibliometric analysis, trend analysis, scientometric databases, scientific publications, scientific research.

JEL Classification H20, H21

Formulas: 0; fig.: 4; tabl.: 4; bibl.: 32.

Вступ. Попри те, що пільги є факультативним (необов'язковим) елементом податку, вони — один із поширеніших механізмів сучасного податкового регулювання. Податкові пільги, впливаючи на поведінку платників, сприяють досягненню економічних та соціальних цілей податкової політики: збільшенню інвестицій і зайнятості, а відтак підвищенню темпів економічного зростання, зменшенню нерівності доходів і багатства, заохоченню екологічно відповідальної поведінки виробників і споживачів, енергоефективності та енергозбереження тощо.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Сучасна економічна література характеризується наявністю значної кількості підходів до трактування сутності поняття «податкова пільга».

Згідно зі статтею 30 Податкового кодексу України податкову пільгу визначено як передбачене податковим і митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку і збору, сплата ним податку і збору в меншому розмірі за наявності підстав, що характеризують певну групу платників податків, вид їхньої діяльності, об'єкт оподаткування або характер і суспільне значення здійснюваних ними витрат.

Податкова пільга надається шляхом:

- а) податкового вирахування (знижки), що зменшує базу оподаткування до нарахування податку і збору;
- б) зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку і збору;
- в) установа зниженої ставки податку та збору;
- г) звільнення від сплати податку та збору [1].

Відповідно до змістовного наповнення можна виділити основні підходи до визначення сутності поняття «податкова пільга»: податкова пільга — як преференція певним категоріям платників (О. Макарчук [2], В. Захожай [3], А. Соколовська [4], В. Вишневський [5]); податкова пільга — повне або часткове звільнення платника податків від дотримання податкового законодавства (О. Оксенюк [6], Т. Паєнтко [7], Н. Кучерявенко [8], О. Підлісна [9], Н. Демченко [10], А. Соколовська [11], Ю. Іванов [12]); податкова пільга як інструмент регулювання податкової ставки (Ф. Каїрова [13]); податкова пільга як сукупність фіскальних дій держави, що створює умови для стимулювання пріоритетних напрямів фінансово-господарської діяльності (Е. Гусейнова [14], В. Гурєєв [15], Д. Серебрянський [16]).

За своєю суттю податкові пільги, з одного боку, — це високоефективний економічний інструмент, який використовують для стимулювання розвитку певних видів діяльності, галузей і регіонів, а з другого — вони суперечать ідеї забезпечення рівності в оподаткуванні, їхнє безсистемне надання спричиняє нерівномірне податкове навантаження, знижує конкуренцію, вони можуть бути потенційно неефективними і необ'єктивними, провокуватимуть платників до ухилення від сплати податків.

Метою статті є визначення контекстуальних і часових закономірностей розвитку представлення в науковій літературі досліджень у сфері податків та податкових пільг із використанням бібліометричного і трендового аналізу.

Результати дослідження. Здійснимо систематизацію та узагальнення наявних наукових публікацій, що проіндексовані наукометричними базами Scopus [17] і Web of Science [18] з проблеми податків та податкових пільг

У цілому, переважна більшість наукових праць, присвячених оподаткуванню, спрямовані на оптимізацію корпоративного управління, реформування податкової політики, виявлення ухилення від сплати податків тощо. Зокрема, податки найчастіше розглядаються в контексті розвитку фінансового сектору, зниження тіньової економіки, визначення впливу на рівень зайнятості та розвиток секторів національної економіки.

Отже, за результатами попереднього аналізу наукових публікацій з питань податків і податкових пільг, що проіндексовані наукометричними базами Scopus [17] і Web of Science [18], встановлено, що серед публікацій, проіндексованих у наукометричній базі Scopus, найдавнішою статтею, за цим напрямом, є робота Н. Sainsbury [19], яка опублікована 1921 року і присвячена пільгам на податок на прибуток у контексті доходів від послуг.

У свою чергу, одними з найсвіжіших публікацій з визначеної проблематики, проіндексованих у наукометричній базі Scopus, є стаття К. Matikonis і О. Kayas (2021) [20], у якій науковці зосереджують увагу на пільгах із податку на землю з регресивного гербового збору, і стаття J. Wong, N. Wong, W. Y. Li (2021) [21], яка присвячена вивченню впливу на фінансову звітність компаній податкових пільг на амортизацію будівель, які були запроваджені урядом Нової Зеландії в рамках пакета податкової підтримки у зв'язку з пандемією коронавірусу (COVID-19).

Натомість серед публікацій, проіндексованих наукометричною базою Web of Science, найдавнішим документом з проблеми оподаткування є стаття R. F. Henderson [22] (1971 р.), у якій автор дослідив використання від'ємного податку на прибуток як допомогу у зв'язку з бідністю.

Однією з найсвіжіших публікацій з визначеної проблематики, проіндексованих у наукометричній базі Web of Science, є стаття M. Vangeel та ін. (2021) [23], яка присвячена дослідженню впливу такої фіскальної пільги, як відрахування відсотків за іпотекою на ціни на житло. Зокрема, авторами зосереджено увагу на особливостях надання податкової пільги при сплаті відсотків за іпотечними кредитами у країнах Європи.

Для виявлення контекстуальних і часових закономірностей розвитку представлення в науковій літературі досліджень у сфері податків і податкових пільг проведено бібліометричний аналіз наукових публікацій, що індексуються в базах даних Scopus та Web of Science із використанням інструментарію VOSviewer v. 1.6.10 [24].

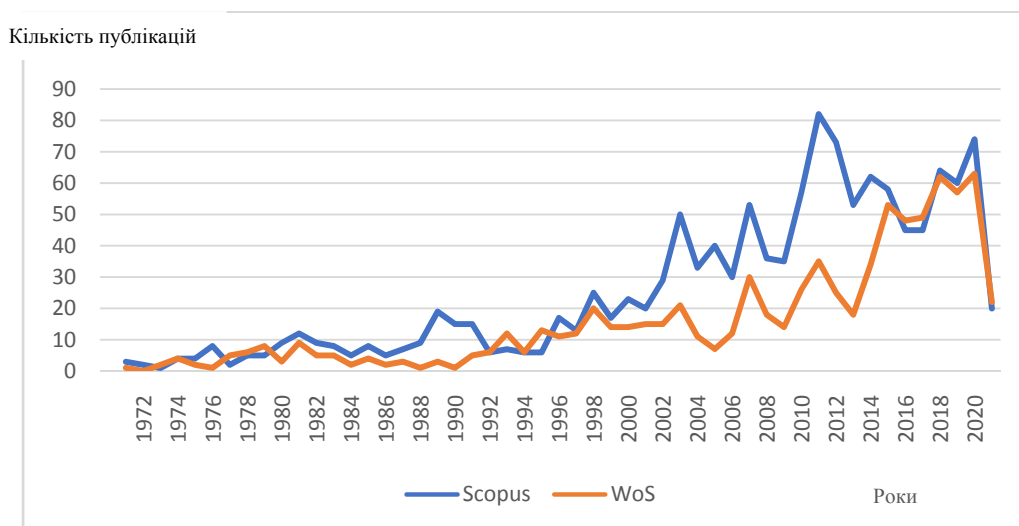
З метою реалізації поставленого завдання було проаналізовано 1 334 наукові публікації, проіндексовані наукометричною базою даних Scopus, та 815 — Web of Science, за періоди 1971—2021 рр. відповідно.

Пошук було здійснено за ключовими словами «податок» (tax), «податкова пільга» (tax relief). Результати аналізу показують, що кількість публікацій, присвячених податкам і податковим пільгам у базах даних Scopus та Web of Science, була приблизно на одному рівні до 1993—1995 рр., проте після того періоду публікаційна активність перманентно зростає приблизно на 10 % щорічно.

Максимальна кількість публікацій за базою Scopus відмічена 2011 року — 82 публікації, а за базою Web of Science 2020-го — 63 публікації.

Сплеск публікаційної активності спостерігається починаючи з 2003 року і до сьогодні. Це можна пояснити активним обговоренням пошуку шляхів зниження податків у корпоративному секторі та збільшенням більшістю країн світу податків на викиди CO₂.

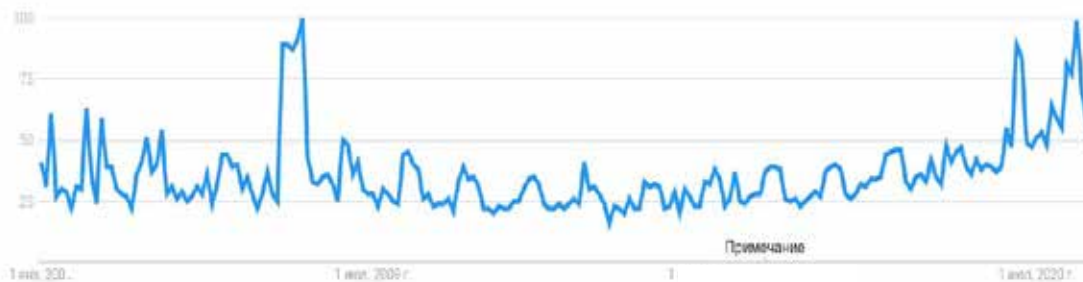
Динаміку зміни кількості публікацій з визначеної проблематики, що проіндексовані наукометричними базами Scopus та Web of Science, представлено на *рис. 1*.

Рис. 1. Кількість публікацій з питань податків і податкових пільг у виданнях, що індексуються наукометричними базами Scopus та Web of Science, за 1971—2021 рр., од.

Примітка. Авторські розрахунки.

Разом з тим з метою формування комплексного уявлення щодо основних трендів зміни не лише наукового, а й користувачького інтересу до питань оподаткування і податкових пільг доцільно доповнити блок трендового аналізу, представленого на *рис. 1*, аналогічним дослідженням із використанням інструментарію Google Trends [25] за період 2004—2021 рр., спрямованим на виявлення закономірностей зміни тенденції пошуку користувачами пошукової системи Google основного терміна «податкова пільга» (tax relief). Результати трендового аналізу з використанням інструментарію Google Trends представлено на *рис. 2*.

Рис. 2. Динаміка зміни частоти пошуку в розрізі дефініції «податкова пільга» (tax relief) у світі згідно з Google Trends за період 2004—2021 рр.

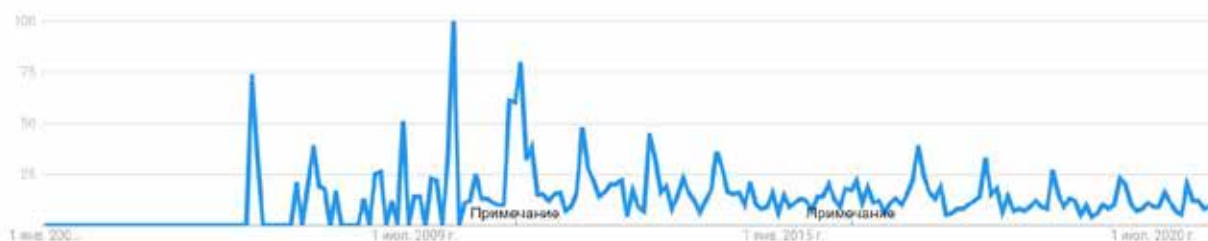
Примітка. Розрахунки авторів.

Варто зауважити, що особливістю саме цього виду трендового аналізу є відносна зіставність його результатів, тобто побудова графічної інтерпретації тренду відбуваються з урахуванням максимального значення пошукової активності в розрізі відібраного терміна, що відображає зміст запитів користувачів мережі «Інтернет».

Як видно з *рис. 2*, максимальна кількість запитів за терміном «tax relief» припадала на 2008—2009 і 2020—2021 рр., а це відображено значенням «100» на графіку, що пояснюється впливом світової фінансової кризи і кризою, що спричинила пандемія COVID-19.

Отже, за результатами трендового аналізу можна зробити висновок, що інтерес користувачів мережі «Інтернет» до визначеної проблематики — на високому рівні і актуалізується під час кризових явищ в економіці. Лідерами із запитів за цим терміном є: податок на прибуток, пільга на податок на прибуток, пільга за пенсійним податком, пільга за податком на майно. Найбільшу кількість запитів за цим поняттям було здійснено користувачами Інтернет таких країн світу: Ірландія, Сінгапур, Великобританія, Малайзія.

На *рис. 3* представлено динаміку зміни частоти пошуку в розрізі дефініції «податкова пільга» в Україні згідно з Google Trends за період 2004—2021 рр.

Рис. 3. Динаміка зміни частоти пошуку в розрізі дефініції «податкова пільга» в Україні згідно з Google Trends за період 2004—2021 рр.

Примітка. Розрахунки авторів.

Можна зауважити, що за аналізований період 2004—2021 рр., пікові значення пошукової активності в Україні за запитом «податкова пільга» припадають на 2007 рік, 2009—2010 і 2011 рр., у подальшому користувацький інтерес до визначеної проблеми знижується. У тренді такі запити: соціальна пільга і податкова пільга.

У цілому за результатами трендового аналізу можна зробити висновок, що проблема податків і податкових пільг активно досліджується в науковій літературі понад 30 років, серед користувачів мережі «Інтернет» інтерес до цієї проблематики посилюється під час кризи.

Разом з тим справедливо відмітити, що за результатами аналізу кількості публікацій, проіндексованих наукометричними базами Scopus і Web of Science за 1971—2021 рр. (див. *рис. 1*), зростання наукового інтересу до визначеної проблематики стабільно зростає, починаючи з 1990-х років. Таким чином, можна відзначити певну дивергентність трендів наукового і користувацького інтересу до питань податків і податкової пільги.

Продовжуючи блок трендово-бібліометричного аналізу, доцільно проаналізувати також структуру наукових публікацій, присвячених проблемі проіндексованих наукометричними базами в розрізі предметних областей.

Зокрема, структуру публікацій із досліджуваної тематики, проіндексованих наукометричною базою Scopus, у розрізі предметних областей можна представити таким чином: соціальні науки — 23,4 %; економіка, економетрія і фінанси — 19,2 %; бізнес, управління, бухгалтерський облік — 13,6 %; інші — 43,8 %. За даними наукометричної бази Web of Science, структура наукових публікацій з питань податків і податкових пільг за предметними областями є такою: економіка — 34,4 %, бізнес і фінанси — 20,0 %, право — 11,2%, інші — 34,4 %.

Аналіз географічної структури афіліації науковців, що мають високу публікаційну активність з питань податків і податкової знижки, засвідчив, що найбільша кількість робіт із визначеної тематики реалізована вченими зі США, Великобританії, Німеччини, Китаю, Італії.

У *табл. 1* наведено Топ-5 журналів із найбільшою кількістю публікацій з питань податків, проіндексованих наукометричною базою Scopus.

Таблиця 1

Топ-5 журналів з найбільшою кількістю публікацій з питань податків, проіндексованих наукометричною базою Scopus

Назва журналу	Предметна область	Cite Score 2020	Impact Factor	SNIP 2020	Кількість статей
National Tax Journal (припинено індексування)	Державна податкова та бюджетна політика	2,2	1,00	0,914	28
Public Finance Review	Бізнес та економіка. Державні фінанси	1,5	1,04	0,938	14
Oil And Gas Journal (припинено індексування)	Видобуток, транспортування вуглеводнів. Енергетика. Бізнес, управління, податки	0,5 (2015 p.)	0,5	0,091 (2017 p.)	13
Journal Of Public Economics	Державна економіка. Використання сучасної економічної теорії та методів кількісного аналізу. Державна політика	4,4	2,218	2,282	12
Chemical And Engineering News (припинено індексування)	Професійно-технічний журнал в галузі хімії та технологій. Хімічна інженерія. Бізнес, менеджмент, державна політика	0,8 (2018 p.)	1,126	2,950 (2013 p.)	11

Примітка. Узагальнено авторами.

З перелічених п'яти журналів три на даний час вилучені з наукометричної бази Scopus. Журнал «Public Finance Review» є високорейтинговим виданням, який проіндексовано як у наукометричній базі Scopus, так і в базі Web of Science (табл. 2).

Таблиця 2

Топ-5 журналів з найбільшою кількістю публікацій з питань податків, проіндексованих наукометричною базою Web of Science

Назва журналу	Предметна область	Імпакт-фактор Journal Citation Reports 2020	Квартіль	Кількість статей
National Tax Journal	Бухгалтерський облік, фінанси, економіка	0,623	Q2—Q3	39
Journal of Taxation	Податкове законодавство. Податки. Корпоративне управління. Податковий облік, компенсації та пільги, операції з нерухомістю, пенсійні виплати.	0,04	Q4	20
Journal of Public Economix	Державна економіка. Використання сучасної економічної теорії та методів кількісного аналізу. Державна політика.	4,4	Q1	12
International Tax and Public Finance	Міжнародні податки, державні фінанси. Теоретичні та емпіричні аспекти податково-бюджетної політики.	1,179	Q2	9
Oil Gas Journal	Видобуток, транспортування вуглеводнів. Енергетика. Бізнес, управління, податки	0,5	Q4	9

Примітка. Узагальнено авторами.

Серед найбільш цитованих публікацій особливої уваги заслуговує огляд фахівців Всесвітнього банку (Т. Feyzioğlu, V. Swaroop, M. Zhu «A panel data analysis of the fungibility of foreign aid»), оприлюднений 1998 року [26], яку було процитовано в журналах, проіндексованих наукометричною базою Scopus — 238 рази, Web of Science — 202 рази (табл. 3).

Таблиця 3

**Найбільш цитовані статті з питань податків
за наукометричною базою Scopus за 1950—2020 рр.**

Автор і назва	Рік	Джерело	Цитування
Feyzioglu T., Swaroop V., Zhu M. A panel data analysis of the fungibility of foreign aid [26]	1998	<i>World Bank Economic Review</i>	238
Opschoor J. B., Vos H. B. Economic instruments for environmental protection [27]	1989	<i>Economic instruments for environmental protection</i>	191
Bradford D. F. The incidence and allocation effects of a tax on corporate distributions [28]	1981	<i>Journal of Public Economics</i>	133
Strully K. W., Rehkopf D. H., Xuan Z. Effects of Prenatal Poverty on Infant Health: State Earned Income Tax Credits and Birth Weight.[29]	2010	<i>American Sociological Review</i>	120
Yep R. Can «Tax-for-Fee» Reform Reduce Rural Tension in China? The Process, Progress and Limitations[30]	2004	<i>China Quarterly</i>	113

Примітка. Узагальнено авторами.

У цій роботі автори дослідили вплив іноземної допомоги на державні витрати 14 країн, що розвиваються, і зробили висновок, що допомога донорів, яка призначена для фінансування важливих соціальних та економічних секторів, не передбачає податкових пільг і не може бути прямо або опосередковано використана для фінансування військових чи інших витрат. Зроблено висновок, що уряди країн, які розвиваються, отримали цільові пільгові кредити на сільське господарство, освіту та енергетику, скоротили свої власні ресурси, що спрямовувалися в ці сектори, і використовували їх на інші цілі, тому потрібна прив'язка іноземної допомоги до загальної програми державних витрат і недопущення взаємозаміни фінансування.

Організації, які мають найбільшу кількість публікацій за проблемою оподаткування, за даними наукометричної бази Scopus за 1971—2021 рр.: Національне бюро економічних досліджень, США (12 публікацій); Лондонська школа економіки і політичних наук, Великобританія (9), Пенсильванський університет, США (7), Гарвардський університет, США (7), Державний університет Джорджії, США (7).

Таблиця 4

**Найбільш цитовані статті з питань податків
за наукометричною базою Web of Science за 1970—2020 рр.**

Автор та назва	Рік	Джерело	Цитування
Feyzioglu T., Swaroop V., Zhu M. A panel data analysis of the fungibility of foreign aid [26]	1998	<i>World Bank Economic Review</i>	202
Strully K. W., Rehkopf D. H., Xuan Z. Effects of Prenatal Poverty on Infant Health: State Earned Income Tax Credits and Birth Weight [27]	2010	<i>American Sociological Review</i>	115
Yep R. Can «Tax-for-Fee» Reform Reduce Rural Tension in China? The Process, Progress and Limitations [30]	2004	<i>China Quarterly</i>	87
Elkins P., Speck S. Competitiveness and exemptions from environmental taxes in Europe [31]	1999	<i>Environmental & Resource Economics</i>	77
Uhlig H., Yanagawa N. Increasing the capital income tax may lead to faster growth [32]	1996	<i>European Economic Review</i>	67

Примітка. Узагальнено авторами.

Організації, які мають найбільшу кількість публікацій, присвячених податкам і податковим пільгам, за даними наукометричної бази Web of Science: Системний

Отже, бібліометричний аналіз із центральними категоріями «податки» і «податкова пільга» дозволив виділити сім основних кластерів, які об'єднують роботи, присвячені дослідженню різних аспектів оподаткування:

перший і найбільший кластер — червоний, сфокусований: на оподаткуванні в системі бухгалтерського обліку та менеджменту, протидії уникненню від сплати податків, удосконаленні державної податкової політики, стимулюванні до сплати податків;

другий — зелений — на виявленні взаємозв'язку між податками і рівнем корупції у країні, впливу податків на інвестиційний та інноваційний потенціал, реформуванні податкової політики;

третій — синій — на оцінці впливу податків на окремі сектори економіки: екологія, сільське господарство, медицина, енергетика, а також споживання і здоров'я людини;

четвертий — жовтий — податки як інструмент розвитку малого бізнесу, упровадження податкових пільг, шляхи подолання нерівності, удосконалення діяльності податкової поліції, тінізація економіки;

п'ятий — фіолетовий — декомпозиція видів податків: податок на прибуток, податок на нерухомість, податок на землю, визначення шляхів реформування податкової системи;

шостий — голубий — податкові системи країн світу в умовах пандемії COVID-19;

сьомий — оранжевий — моделювання впливу податків на економічні процеси у країні, державне регулювання податкової системи.

Разом з тим, за результатами проведеного трендового (на основі аналізу динаміки кількості публікацій із досліджуваної тематики, проіндексованих наукометричними базами Scopus і Web of Science, за 1971—2021 рр., а також аналізу тенденцій зміни користувачького інтересу до цього питання на основі інструментарію Google Trends за період 2004—2021 рр. і бібліометричного (за допомогою інструментарію VOSviewer) аналізів, а також узагальнення наявних у науковій літературі концептуальних напрацювань щодо податків та податкових пільг можна зробити висновок, що ця проблема складна й багатоаспектна, вона спричиняє синергитичний вплив на розвиток національної економіки.

Висновки. Таким чином, у результаті проведеного дослідження поглиблено теоретичні засади ідентифікації основних змістовних детермінант оподаткування на основі застосування інструментарію бібліометричного (за допомогою VOSviewer v.1.6.10) і трендового (з використанням Google Trends) аналізу. Трендовий аналіз засвідчив зростання кількості публікацій, присвячених податкам і податковим пільгам, у 2008—2020 рр., а інтерес до цієї проблематики серед користувачів мережі «Інтернет» посилюється під час кризи. Формалізація контекстуальних особливостей досліджуваного поняття, виокремлених за результатами бібліометричного аналізу 1 334 наукових публікацій, проіндексовані наукометричною базою даних Scopus, і 815 — Web of Science, за періоди 1971—2021 рр., обґрунтовано, що дедалі популярнішим стає аналіз впливу податків на розвиток окремих секторів економіки, забезпечення екологічної безпеки, подолання нерівності тощо. Зокрема, було виявлено сім кластерів наукових досліджень, присвячених питанням оподаткування (перший сфокусований: на оподаткуванні в системі бухгалтерського обліку і менеджменту, протидії уникненню від сплати податків, удосконаленні державної податкової політики, стимулюванні до сплати податків; другий — на виявленні взаємозв'язку між податками і рівнем корупції у країні, впливу податків на інвестиційний та інноваційний потенціал, реформуванні податкової політики; третій — на оцінці впливу податків на окремі сектори економіки: екологія, сільське господарство, медицина, енергетика, а також споживання і здоров'я людини; четвертий — податки як інструмент розвитку малого бізнесу, упровадження податкових пільг, шляхи подолання нерівності, удосконалення діяльності податкової поліції, тінізація економіки; п'ятий — декомпозиція видів податків: податок на прибуток, податок на нерухомість, податок на землю, визначення шляхів реформування податкової системи; шостий — податкові системи країн світу в умовах пандемії COVID-19; сьомий — моделювання впливу податків на економічні процеси у країні, державне регулювання податкової системи).

Набули подальшого розвитку теоретичні засади визначення трендів наукових досліджень із питань оподаткування, що, на відміну від наявних, базуються на результатах структуризації наявного дослідницького доробку (з використанням інструментарію VOSviewer v. 1.6.10 і Google Trends) за двома критеріями: рівень тісноти наукових досліджень та еволюційно-часовий вимір, що дозволило кластеризувати напрями міждисциплінарних досліджень.

Література

1. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13—14, 15—16, 17. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17?find=1&text=пільга#w1>.
  2. Макачук О. В. Проблеми застосування податкових пільг в Україні та перспективи їх вирішення. *Розвиток соціально-економічних систем у трансформаційних умовах : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Бердянськ, 27—28 січня 2016 р.)*. Бердянськ, 2016. С. 155—156.
  3. Захожай В. Б., Литвиненко Я. В., Захожай К. В., Литвиненко Р. Я. Система оподаткування та податкова політика / за заг. ред. В. Б. Захожая, Я. В. Литвиненка. Київ : Центр учбової літератури, 2006. 468 с.
  4. Соколовська А. М., Сфіменко Т. І., Луніна І. О. та ін. Система податкових пільг в Україні у контексті європейського досвіду. Київ : НДФІ, 2006. 320 с.
  5. Вишневский В. П., Веткин А. С. Уход от уплаты налогов: теория и практика. Донецк : ДонНТУ, ИЭП НАН Украины, 2003. 228 с.
  6. Оксенюк О. І. Аналіз системи пільг з ПДВ та втрат бюджету. *Вісник Житомирського державного технічного університету*. 2014. № 1 (67). С. 157—162. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2014_1_22.
  7. Паєнтко Т. В. Шляхи оптимізації пільг у системі оподаткування доходів з урахуванням світового досвіду. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2004. № 4. С. 18—24.
  8. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права. Харків : Право, 2001. 536 с.
  9. Підлісна О. А. Теоретичні аспекти надання податкових пільг. *Науковий вісник*. 1999. № 3. 99 с.
  10. Khaustova V. Y., Demchenko N. V., Kovalchuk V. G., Volkova M. V. Global financial system: risks and forecasts. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2018. № 1 (24). P. 368—373.
  11. Соколовська А. М., Луніна О. І. Визначення категорії «податкова пільга» та його практичне значення. *Економіка України*. 2005. № 9. С. 21—30.
  12. Іванов Ю. Б., Крисоватий А. І., Десятнюк О. М. Податкова система. Київ : Атіка, 2006. 920 с.
  13. Каирова Ф. А. Налоговые льготы в налоговой системе Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. экон. наук. Владикавказ, 2006. 16 с.
  14. Гусейнова Е. Ф. Пільги як інструмент податкового регулювання. *Економіка і суспільство*. 2018. № 17. С. 529—532. URL : https://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/78.pdf.
  15. Гуреев В. И. Налоговое право. Москва : Экономика, 1995. 252 с.
  16. Серебрянський Д. М. Оподаткування прибутку підприємств та його вплив на інвестиційну діяльність в ринкових умовах : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.04.01 / Нац. акад. Держ. податк. служби України. Ірпінь, 2006. 20 с.
  17. Scopus. URL : <https://www.scopus.com>.
  18. Web of Science. URL : <https://www.webofknowledge.com>.
  19. Sainsbury H. Relief on Income-Tax in respect of Service incomes. *The Lancet*. 1921. T. 197. Vol. 5081. P. 150—151.
  20. Matikonis K., Kayas O. G. Regressive stamp duty Land tax relief. *British Tax Review*. 1921. T. 2021. Vol. 2. P. 127—130.
  21. Wong J., Wong N., Li W. Y. COVID-19 and deferred tax reversals / *Pacific Accounting Review*. 2021.
  22. Henderson R. F. Relif of Poverty — Negative income Taxes and other Measures. *Economic Record*. 1947. T. 47. Vol. 117. P. 106—114.
  23. Vengeel W., Defau L., De Moor L. The influence of a mortgage interest deduction on house prices: evidence across tax systems in Europe. *European Journal of Finance*. 2021.
  24. VOSviewer. URL : <https://www.vosviewer.com>.
  25. Google Trends. URL : <https://trends.google.com/trends>.
  26. Feyzioglu T., Swaroop V., Zhu M. A panel data analysis of the fungibility of foreign aid. *World Bank Economic Review*. 1998. T. 12. Vol. 1. P. 29—58.
  27. Opschoor J. B., Vos H. B. Economic instruments for environmental protection. Paris, 1989.
  28. Bradford D. F. The incidence and allocation effects of a tax on corporate distributions. *Journal of Public Economics*. 1981. T. 15. Vol. 1. P. 1—22.
  29. Strully K. W., Rehkopf D. H., Xuan Z. Effects of Prenatal Poverty on Infant Health: State Earned Income Tax Credits and Birth Weight. *American Sociological Review*. 2010. T. 75. Vol. 4. P. 534—562.
  30. Yep R. Can «Tax-for-Fee» Reform Reduce Rural Tension in China? The Process, Progress and Limitations. *China Quarterly*. 2004. T. 177. P. 42—70.
  31. Elkins P., Speck S. Competitiveness and exemptions from environmental taxes in Europe. *Environmental & Resource Economics*. 1999. T. 13. Vol. 4. P. 369—396.
  32. Uhlig H., Yanagawa N. Increasing the capital income tax may lead to faster growth. *European Economic Review*. 1996. T. 40. Vol. 8. P. 1521—1540.
- Статтю рекомендовано до друку 19.12.2021
- © Губарева І. О., Хаустова В. Є., Козирева О. В., Колодяжна Т. В., Шуть О. Ю.

References

1. Verkhovna Rada Ukrainy. (2011). Podatkovi kodeks Ukrainy [The tax code of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 13—14, 15—16, 17. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17?find=1&text=пільга#w1> [in Ukrainian].

2. Makarchuk, O. V. (2016). Problemy zastosuvannya podatkovykh pilh v Ukraini ta perspektyvy yikh vyrishennia [Problems of application of tax benefits in Ukraine and prospects for their solution]. *Rozvytok sotsialno-ekonomichnykh system u transformatsiinykh umovakh: materialy V Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii (m. Berdiansk, 27—28 sichnia 2016 r.) — Development of socio-economic systems in transformational conditions: materials of the V International scientific-practical conference (Berdiansk, January 27—28, 2016)*. (pp. 155—156). Berdyansk [in Ukrainian].
3. Zakhzhai, V. B., Lytvynenko, Ya. V., Zakhzhai, K. V., & Lytvynenko, R. Ya. (2006). *Systema opodatkovannia ta podatкова polityka [Taxation system and tax policy]*. V. B. Zakhzhai, Ya. V. Lytvynenko (Eds.). Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury [in Ukrainian].
4. Sokolovska, A. M., Yefymenko, T. I., & Lunina, I. O. (et al.). (2006). *Systema podatkovykh pilh v Ukraini u konteksti yevropeiskoho dosvidu [The system of tax benefits in Ukraine in the context of European experience]*. Kyiv: NDFI [in Ukrainian].
5. Vishnevskij, V. P., & Vetkin, A. S. (2003). *Uhod ot uplaty nalogov: teoriya i praktika [Tax evasion: theory and practice]*. Donetsk: DonNTU, IEP NAN Ukrainy [in Russian].
6. Okseniuk, O. I. (2014). Analiz systemy pilh z PDV ta vtrat biudzhetu [Analysis of the system of VAT benefits and budget losses]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo tekhnichnogo universytetu — Bulletin of Zhytomyr State Technical University*, 1 (67), 157—162. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdu_econ_2014_1_22 [in Ukrainian].
7. Paientko, T. V. (2004). Shliakhy optymizatsii pilh u systemi opodatkovannia dokhodiv z urakhuvanniam svitovoho dosvidu [Ways to optimize benefits in the income tax system based on world experience]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnogo upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy — Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*, 4, 18—24 [in Ukrainian].
8. Kucheryavenko, N. P. (2001). *Kurs nalogovogo prava [Course of tax law]*. Kharkov: Pravo [in Russian].
9. Pidlisna, O. A. (1999). Teoretychni aspekty nadання podatkovykh pilh [Theoretical aspects of tax benefits]. *Naukovi visnyk — Scientific Bulletin*, 3 [in Ukrainian].
10. Khaustova, V. Y., Demchenko, N. V., Kovalchuk, V. G., & Volkova, M. V. (2018). Global financial system: risks and forecasts. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 1 (24), 368—373. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i24.128474>.
11. Sokolovska, A. M., & Lunina, O. I. (2005). Vyznachennia katehorii «podatkova pilha» ta yoho praktychne znachennia [Definition of the category «tax benefit» and its practical significance]. *Ekonomika Ukrainy — Ukraine economy*, 9, 21—30 [in Ukrainian].
12. Ivanov, Yu. B., Krysovatyi, A. I., & Desiatniuk, O. M. (2006). *Podatkova systema [Tax system]*. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
13. Kairova, F. A. (2006). Nalogovye l'goty v nalogovoj sisteme Rossijskoj Federacii [Tax incentives in the tax system of the Russian Federation]. *Extended abstract of candidates' thesis*. Vladikavkaz [in Russian].
14. Huseinova, E. F. (2018). Pilhy yak instrument podatkovoho rehuliuвання [Privileges as a tool of tax regulation]. *Ekonomika i suspilstvo — Economy and society*, 17, 529—532. Retrieved from https://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/78.pdf [in Ukrainian].
15. Gureev, V. I. (1995). *Nalogovoe pravo [Tax law]*. Moscow: Ekonomika [in Russian].
16. Serebrianskyi, D. M. (2006). Opodatkovannia prybutku pidpriemstv ta yoho vplyv na investytsiinu diialnist v rynkovykh umovakh [Taxation of enterprise profits and its impact on investment activities in market conditions]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Irpin [in Ukrainian].
17. Scopus. (n. d.). Retrieved from <https://www.scopus.com>.
18. Web of Science. (n. d.). Retrieved from <https://www.webofknowledge.com>.
19. Sainsbury, H. (1921). Relief on Income-Tax in respect of Service incomes. *The Lancet*, 197 (5081), 150—151.
20. Matikonis, K., & Kayas, O. G. (2021). Regressive stamp duty Land tax relief. *British Tax Review*, 2, 127—130.
21. Wong, J. Wong, N., & Li, W. Y. (2021). COVID-19 and deferred tax reversals. *Pacific Accounting Review*. <https://doi.org/10.1108/PAR-09-2020-0140>.
22. Henderson, R. F. (1947). Relief of Poverty — Negative income Taxes and other Measures. *Economic Record*, 47 (117), 106—114.
23. Vengeel, W., Defau, L., & De Moor, L. (2021). The influence of a mortgage interest deduction on house prices: evidence across tax systems in Europe. *European Journal of Finance*. <https://doi.org/10.1080/1351847X.2021.1941173>.
24. VOSviewer. (n. d.). Retrieved from <https://www.vosviewer.com>.
25. Google Trends. (n. d.). Retrieved from <https://trends.google.com/trends>.
26. Feyzioglu, T., Swaroop, V., & Zhu, M. (1998). A panel data analysis of the fungibility of foreign aid. *World Bank Economic Review*, 12 (1), 29—58.
27. Opschoor, J. B., & Vos, H. B. (1989). Economic instruments for environmental protection. Paris.
28. Bradford, D. F. (1981). The incidence and allocation effects of a tax on corporate distributions. *Journal of Public Economics*, 1 (15), 1—22.
29. Strully, K. W., Rehkopf, D. H., & Xuan, Z. (2010). Effects of Prenatal Poverty on Infant Health: State Earned Income Tax Credits and Birth Weight. *American Sociological Review*, 4 (75), 534—562.
30. Yep, R. (2004). Can «Tax-for-Fee» Reform Reduce Rural Tension in China? The Process, Progress and Limitations. *China Quarterly*, 177, 42—70.
31. Elkins, P., & Speck, S. (1999). Competitiveness and exemptions from environmental taxes in Europe. *Environmental & Resource Economics*, 4 (13), 369—396.
32. Uhlig, H., & Yanagawa, N. (1996). Increasing the capital income tax may lead to faster growth. *European Economic Review*, 8 (40), 1521—1540.

The article is recommended for printing 19.12.2021

© Hubarieva I., Khaustova V., Kozyrieva O., Kolodyazhna T., Shut O.